RAPORT GJYSMËVJETOR

PUNËN E GJYKATËS ADMINISTRATIVE RRETH VENDIMMARRJES NË RASTET QË KANË TË BËJNË ME TË DREJTAT SOCIALE

Janar – Dhjetor 2024

Financuar nga Bashkimi Evropian

Instituti për të drejtat e njeriut

Raport vjetor mbi për punën e Gjykatës Administrative gjatë vendosjes për lëndët që kanë të bëjnë me të drejtat sociale

(periudha: Janar – Dhjetor 2024)

Programi:

“Qasja në drejtësi për të gjithë - Programi vjetor i punës 2024“ i mbështetur financiarisht nga Bashkimi Evropian

Performuesi:

Instituti për të Drejtat e Njeriut

Shkup, 2024

Ky raport është prodhuar me mbështetjen financiare të Bashkimit Evropian. Përmbajtja e tij në asnjë mënyrë nuk pasqyron pikëpamjet e Bashkimit Evropian.

Përmbajtje

HYRJE 4

1. REFLEKTIME NGA MONITORIMI I SEANCAVE PUBLIKE PARA GJYKATËS ADMINISTRATIVE TË RMV-së 5

1.1. PARIMI I EKNOMIZIMIT DHE EFIKATËSISË SË PROCEDURËS 6
1.2. PARIMI I TRANSPARENCËS DHE LLOGARIDHËNIES 8
1.3. PARIMI I LIGJSHMËRISË 8

2. DETYRUESHMËRIA E VENDIMEVE TE GJYKATAVE 9

3. PJESËMARRJA E PALËVE NË PROCEDUR 10

4. GJETJET E MONITORIMIT LIDHUR ME PROCEDURAT QË LIDHEN ME TË DREJTAT SOCIALE 11

4.1. Vizita e fëmijëve 11
4.2. Shtesa prindërore për një fëmijë 13
4.3. Pensioni i pleqërisë 14
4.4. Ndihmë dhe kujdes nga një person tjetër 15
4.5. Ndihma sociale në para 17

5. REKOMANDIME PËR PËRMIRËSIMIN E QASJES NË DREJTËSI PËR QYTETARËT PARA GJYKATËS ADMINISTRATIVE TË RMV-së 20

HYRJE

Gjatë vitit 2024, Instituti për të Drejtat e Njeriut ka vazhduar me monitorimin e rregullt të punës së Gjykatës Administrative të Republikës së Maqedonisë së Veriut në trajtimin e lëndëve që kanë të bëjnë me të drejtat sociale (të shënuara në procesverbalin e gjykatës nën 'U'-4). Raporti vjetor bazohet në të dhënat nga monitorimi i drejtpërdrejtë i seancave publike, analiza e vendimeve të publikuara të gjykatave dhe hulumtimi mbi rregullimin ligjor.

Qëllimi kryesor i raportit vjetor është të përmbledhë gjetjet, njohuritë dhe rekomandimet që rezultojnë nga dëgjimet publike të zhvilluara dhe nga monitorimi i procedurave lidhur me të drejtat sociale. Analiza në këtë raport bazohet në parimet kryesore të praktikës gjyqësore: efikasitetin, transparencën, përgjegjshmërinë dhe pjesëmarrjen aktive të palëve. Nëpërmjet kësaj qasjeje, ky raport synon jo vetëm të vlerësojë rezultatet e gjykatës, por edhe të propozojë drejtime për përmirësimin e mëtejshëm të aksesit në drejtësi.

Raporti vjetor përgatitet në bazë të:

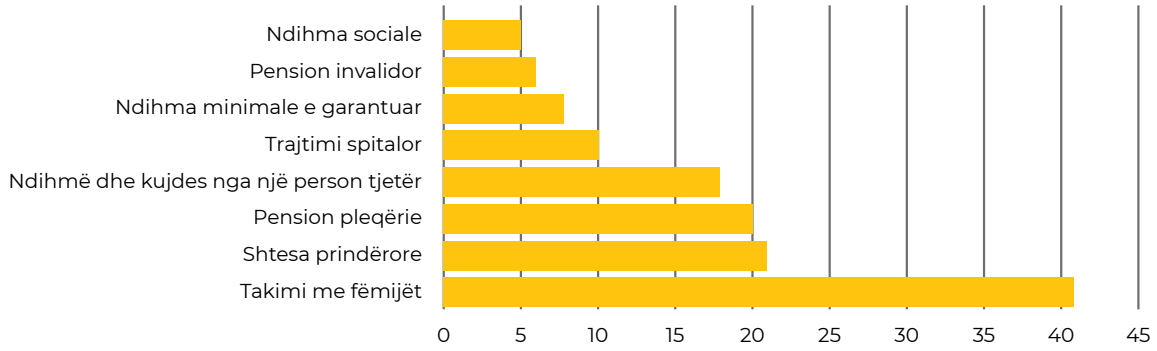
1. **Monitorimi i seancave publike:** Analizë e përfaqësimit dhe trajtimit të llojeve të ndryshme të çështjeve.
2. **Aksesi në informacionin publik:** Vendimi i marrë nga Gjykata Administrative për elementet statistikore për bazat më të avancuara në këtë vit raportues.
3. **Të dhëna sasiore dhe cilësore:** Pasqyrë e dinamikës vjetore të rasteve, kohëzgjatja e procedurave dhe zgjidhja e tyre.

Rezultatet e monitorimit tregojnë se nevojitet një përkushtim më i fortë ndaj parimeve të efikasitetit, ligjshmërisë, transparencës dhe llogaridhënies. Është vërejtur se disa aspekte të procedurave administrative, si moszgjidhja e çështjeve brenda afatit të përcaktuar ligjor, zgjidhja jo meritore e mosmarrëveshjeve dhe përfaqësimi i pamjaftueshëm i organeve shtetërore si palë në procedurë, ende i vështirësojnë proceset për qytetarët.

140 seanca dëgjimore publike janë vëzhguar gjatë vitit, me theks në çështjet që kanë të bëjnë me të drejtat pensionale, kujdestarinë e fëmijëve, shtesat prindërore, përfitimet shëndetësore dhe çështje të tjera sociale. Këto raste pasqyrojnë kontekstin social në të cilin funksionon gjykata, si dhe sfidat me të cilat përballen kategoritë më vulnerabël të qytetarëve, përfshirë personat me aftësi të kufizuara, romët, prindërit e vetëm dhe të moshuarit.

Ky raport jo vetëm përmbledh arritjet dhe sfidat e Gjykatës Administrative për vitin 2024, por paraqet edhe bazën për zhvillimin e rekomandimeve specifike për përmirësimin e praktikës gjyqësore dhe aksesin në drejtësi. Synimi i këtij raporti është të sigurojë një sistem gjyqësor të drejtë dhe efikas, i cili do të garantojë të drejtat e çdo qytetari, me theks të veçantë për grupet vulnerabël.

Grafik 1: Numri i dëgjimeve publike të monitoruara, sipas themelit

1. REFLEKTIME NGA MONITORIMI I SEANCAVE PUBLIKE PARA GJYKATËS ADMINISTRATIVE TË RMV-së

Gjatë kësaj periudhe raportuese, Gjykata Administrative u përball me një ndryshim të rëndësishëm në organizimin e punës, si pasojë e daljes në pension të një prej gjyqtarëve shumëvjeçarë, pjesë e këshillit përgjegjës për çështjet në fushën e të drejtave sociale. Ky ndryshim, së bashku me rritjen e vëllimit të çështjeve në lidhje me këtë çështje specifike ligjore, solli nevojën për riorganizimin e shpërndarjes së punës ndërmjet këshillave gjyqësorë.

Me orarin e ri, në vend që lëndët nga kjo fushë të shqyrtohen nga një këshill i veçantë, tani ato shpërndahen në tre këshilla të ndryshëm gjyqësor, të cilët njëkohësisht merren me fusha të tjera ligjore. Ky ndryshim është bërë për të përmirësuar rrjedhën e çështjeve dhe për të reduktuar kohëzgjatjen e procedimeve, si dhe për t'iu përgjigjur nevojave të shtuara për gjykimin e çështjeve që rrjedhin nga të drejtat sociale, si pensionet, të drejtat e aftësisë së kufizuar, shtesat prindërore etj.

Të drejtat sociale përfaqësojnë një segment kyç të praktikës gjyqësore, sepse ato më së shumti i referohen kategorive të cenueshme të qytetarëve. Për shkak të kësaj, konsistenca dhe ekspertiza në zgjidhjen e rasteve të tilla janë jashtëzakonisht të rëndësishme. Struktura e re organizative solli edhe disa sfida, si koha e nevojshme për t'u përshtatur me këshillat e rinj, e cila nga ana e saj çoi në një ulje të përkohshme të efikasitetit, duke shtyrë një pjesë të seancave të planifikuara në muajt prill dhe maj 2024.

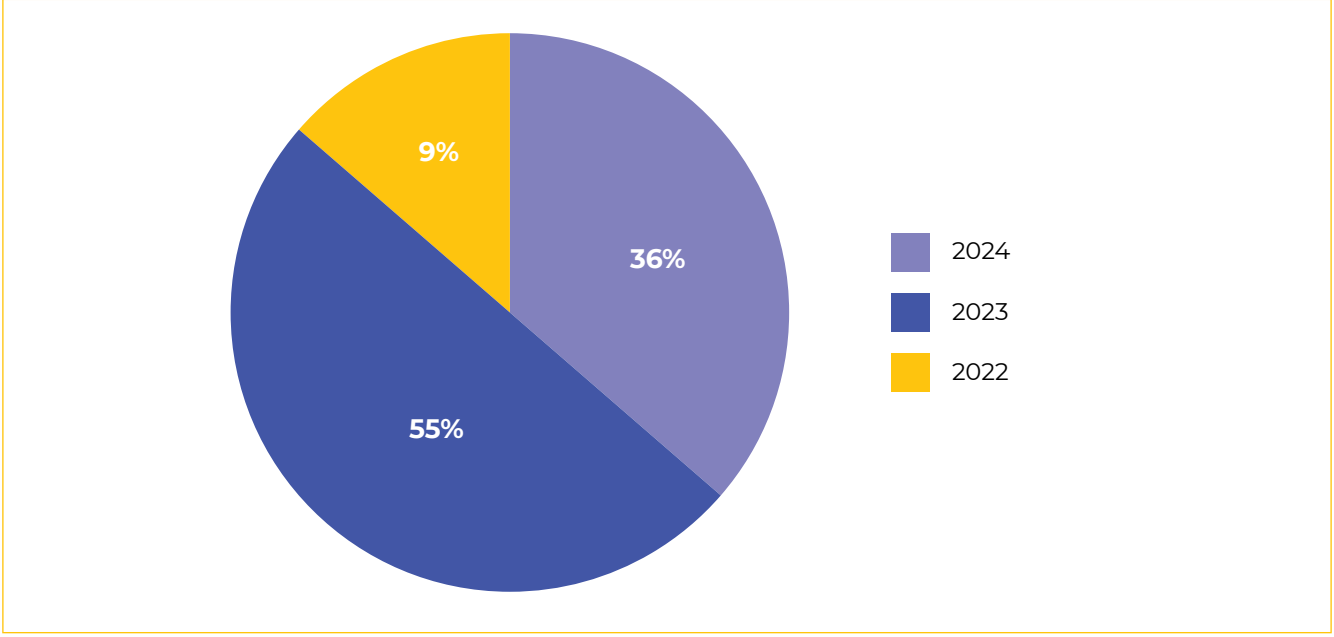
Qëllimi i këtij ndryshimi organizativ është të sigurojë një shpërndarje më të barabartë të punës ndërmjet këshillave gjyqësorë dhe trajtim më efikas të çështjeve. Megjithatë, është e nevojshme të monitorohen dhe vlerësohen efektet e këtij riorganizimi, për të garantuar ruajtjen e standardeve të larta në praktikën gjyqësore dhe aksesin në drejtësi për të gjithë qytetarët, veçanërisht për kategoritë e cenueshme që janë më të prekura nga këto procedura.

1.1. PARIMI I EKNOMIZIMIT DHE EFIKATËSISË SË PROCEDURËS

Parimi i ekonomizimit dhe efikasitetit[1], i përcaktuar në Ligjin për Kontestet Administrative (LIGJ), kërkon që procedurat të kryhen shpejt, thjesht dhe me kosto sa më të ulët për palët. Ky parim synon të sigurojë zgjidhjen në kohë dhe të drejtë të mosmarrëveshjeve administrative, duke minimizuar pengesat administrative dhe ligjore që mund të ngadalësojnë procesin. Efikasiteti është veçanërisht i rëndësishëm në rastet që lidhen me të drejtat sociale, ku çdo vonesë mund të ndikojë seriozisht në jetën dhe mirëqenien e qytetarëve. Megjithatë, pavarësisht detyrimeve ligjore, gjatë periudhës raportuese janë vërejtur sfida të rëndësishme që e vështirësojnë zbatimin e këtij parimi.

Pavarësisht përpjekjeve për të përmirësuar efikasitetin, ende vihet re se disa nga rastet që datojnë që nga viti 2022 nuk janë zgjidhur. Nga gjithsej 129 seanca publike të vëzhguara në këtë periudhë raportuese, 11 raste (ose 9%) i referohen padive të ngritura më shumë se dy vjet më parë. Kjo tregon nevojën për menaxhim më të mirë të kohës dhe burimeve, si dhe për një koordinim më efektiv ndërmjet gjykatës dhe autoriteteve të tjera publike.

Grafiku 2: Viti i paraqitjes së padive që janë diskutuar në këtë vit raportues

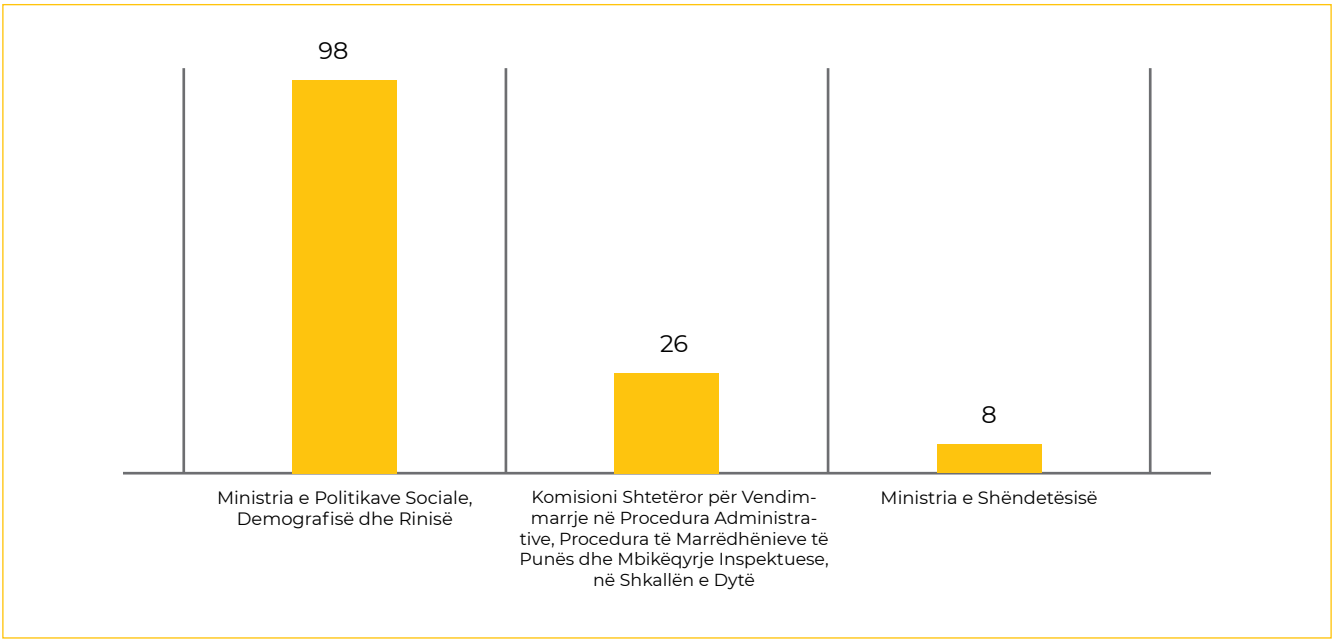

Edhe pse shumica e seancave janë përfunduar me një seancë publike, në përputhje me Ligjin për Kontestet Administrative, megjithatë, gjatë periudhës raportuese janë shtyrë gjithsej 39 seanca publike ose 30% e totalit të dëgjimeve publike të monitoruara, që është një numër i konsiderueshëm dhe ndikon rëndë në kohëzgjatjen e procedimit. Faktori më i madh për zvarritjen e seancave publike është dorëzimi i vonuar ose jo i plotë i dokumenteve deri tek palët. Kjo vërehet veçanërisht në zonën e kryeqytetit, ku shkresat mbërrijnë menjëherë para mbajtjes së seancës dhe për rrjedhojë nuk ka kushte për mbajtjen e saj, ose pala nuk e ka marrë fare shkresën edhe pasi ridërgimit nga Gjykata. Ky problem, të cilin e ka Gjykata Administrative, konkretisht me Postën e Maqedonisë – furnizues i dosjeve nga Gjykata Administrative, vazhdon prej disa vitesh dhe nuk është gjetur zgjidhje, gjë që shkakton shtyrje të panevojshme të dëgjimeve të parapara publike, e me këtë edhe zgjatje të aktgjykimit të gjykatës që mund të jetë me rëndësi vendimtare për qytetarët. Krahas këtij faktori janë edhe disa faktorë të tjerë që vonojnë seancat publike, por në një numër të parëndësishëm, konkretisht: kërkesa për shtyrje nga njëra nga palët

1 Neni 7 i Ligjit për Procedurën e Përgjithshme Administrative

për arsye të ndryshme; paraqitjen e provave të reja menjëherë para mbajtjes së seancës dhe pala kundërshtare nuk është e njohur me to; përfshirja e një personi të interesuar në procedurë; kërkesë me shkrim nga të autorizuarit ose palët për shtyrje për shkak të pamundësisë për të marrë pjesë në seancën publike.

Grafiku 3: Organet e paditura më të shpeshta në këtë vit raportues

Një nga problemet kryesore që prish ekonomizimin dhe efikasitetin është mungesa dhe mos angazhimi i ministrive dhe organeve të tjera publike, si organe të shkallës së dytë. Në një numër të madh rastesh, këto organe nuk japin përgjigje cilësore për paditë, nuk janë të pranishme në seancat dëgjimore publike (ishin të pranishme vetëm në 13 seanca publike, ose në 10% të totalit të seancave publike të monitoruara), ose dorëzojnë dokumentet me vonesë. Kjo jo vetëm që zgjat kohëzgjatjen e procedurës, por krijon edhe kosto shtesë për palët dhe gjykatën. Aspekti më domethënës i kësaj çështjeje është **mosdorëzimi i dokumenteve zyrtare** nga organet e shkallës së dytë, për shkak të së cilës palët shpeshherë mbeten pa akses në informacionin e nevojshëm për përfaqësimin e duhur të të drejtave të tyre. Për shkak të kësaj praktike, Gjykata Administrative ka shqiptuar vetëm dy gjoba deri në 20% të pagës mujore të personave përgjegjës në organet që nuk kanë dorëzuar dokumentet zyrtare në çështjen administrative. Ky mekanizëm sanksionues paraqet një hap pozitiv drejt forcimit të kontrollit mbi punën e organeve administrative, por është e qartë se një kontroll i tillë duhet të zbatohet më shpesh dhe më intensivisht. **Kontrolli dhe sanksionimi i rregullt i personave përgjegjës do të ketë efekt parandalues dhe do të motivojë aparatin administrativ që të dorëzojë dokumentet dhe dosjet e nevojshme në kohë dhe në mënyrë transparente.** Gjithashtu, specifika e rasteve të të drejtave sociale kërkon zgjidhje të shpejtë dhe profesionale, sepse këto raste prekin drejtpërdrejt të drejtat themelore të kategorive të cenueshme të qytetarëve. Në këtë kontekst, futja e një sistemi administrativ në një shkalle do të ishte një zgjidhje efektive. Me një sistem të tillë, çështjet do të zgjidheshin drejtpërdrejt në Gjykatën Administrative, gjë që do të shkurtonte kohën e pritjes dhe do të eliminonte ndikimin e mosfunksionimit të autoriteteve të shkallës së dytë.

Këto të dhëna theksojnë nevojën për përmirësimin e procedurave organizative dhe komunikimin më efektiv me palët, si dhe futjen e mekanizmave për të parandaluar vonesat e shpeshta. Vetëm me përkushtim të plotë ndaj parimit të ekonomizimit dhe efikasitetit, Gjykata Administrative do të mund të përmbushë pritshmëritë e qytetarëve për një zgjidhje të drejtë, të shpejtë dhe të përballueshme të mosmarrëveshjeve të tyre.

1.2. PARIMI I TRANSPARENCËS DHE LLOGARIDHËNIES

Parimi i transparencës dhe llogaridhënies është kyç për ndërtimin e besimit në sistemin gjyqësor dhe sigurimin e aksesit në drejtësi për qytetarët. Në kuadrin e këtij parimi, Gjykata Administrative vazhdon të publikojë në faqen e saj të internetit, në rubrikën “Kalendari i gjykimeve” informacione për seancat e planifikuara publike[2]. Ky informacion, i cili përfshin datën, orën, gjyqtarin dhe themelin e çështjes, mundëson qasje të lehtë për qytetarët dhe palët e tjera të interesuara.

Megjithatë, për të përmirësuar më tej transparencën, një masë e dobishme do të ishte shtimi i informacionit nëse subjekti i planifikuar i referohet një seance publike apo shpalljes së një vendimi. Kjo do të lehtësonte përgatitjen e palëve dhe do të parandalonte keqkuptimet në lidhje me natyrën e seancës së caktuar.

Megjithëse seksioni "Rreth gjyqtarëve"[3] i faqes në internet ekziston si një burim i rëndësishëm për publikun, ai nuk është plotësisht i përditësuar. Ata gjyqtarë që tashmë kanë dalë në pensionfigurojnë ende si gjyqtarë aktivë dhe njëkohësisht nuk specifikohet orari i çështjeve të gjykuara nga gjyqtarët aktivë, gjë që shkakton konfuzion tek palët. Përditësimi i rregullt i këtij informacioni është i nevojshëm për të garantuar transparencën dhe saktësinë e të dhënave të disponueshme për publikun.

Parimi i llogaridhënies nënkupton raportimin e rregullt të punës së Gjykatës Administrative përmes raporteve vjetore të dorëzuara në Këshillin Gjyqësor dhe të publikuara në ueb faqen e gjykatës. Megjithatë, është e nevojshme që këto raporte të përmbajnë informacion më të detajuar, për arsyet më të zakonshme të anulimit të vendimeve të autoriteteve administrative, numrin e dënimeve të vendosura ndaj zyrtarëve dhe numrin e rasteve kur u konstatua mosveprimi i autoriteteve në kohën e duhur. Të dhëna të tilla do të kontribuojnë në rritjen e përgjegjshmërisë dhe do t'u mundësojnë autoriteteve administrative të përmirësojnë praktikat e tyre. Krahas raporteve vjetore, është jashtëzakonisht e rëndësishme që Gjykata Administrative të publikojë raporte mujore dhe tremujore, të cilat do të jenë në dispozicion të publikut. Kjo do të mundësojë transparencë më të madhe, do të forcojë besimin e qytetarëve në sistemin gjyqësor dhe do të përmirësojë efikasitetin dhe llogaridhënien e organeve administrative dhe zyrtarëve.

1.3. PARIMI I LIGJSHMËRISË

Parimi i ligjshmërisë[4] është parim bazë në procedurën administrative dhe me atë jkuptohet se të gjitha aktet e nxjerra nga organet administrative duhet të jenë në përputhje me rregulloret ligjore. Ky parim është thelbësor për garantimin e drejtësisë dhe mbrojtjen e të drejtave të qytetarëve. Megjithatë, praktika tregon se ka mangësi të theksuara në respektimin e këtij parimi nga autoritetet administrative, gjë që rezulton me pasoja të rënda për palët.

Një nga problemet kryesore është mungesa e stafit të kualifikuar në organet administrative. Shumica e punonjësve nuk janë juristë dhe nuk kanë njohuri të mjaftueshme se çfarë duhet të përmbajë një akt administrativ. Kjo çon në hartimin e akteve të paplota, të paqarta ose tërësisht të paligjshme. Akte të tilla shpesh anulohen nga gjykatat, por kjo shkakton procedura të gjata dhe të shtrenjta për palët, të cilat luftojnë me vite për të realizuar të drejtat e tyre.

Gjithashtu, autoritetet e shkallës së dytë shpesh parashtrojnë përgjigje ndaj padive që janë thjesht formale, të shkurtra dhe pa arsyetim thelbësor të arsyeve për miratimin e aktit të kontestuar. Në vend që të justifikojnë qëndrimin e tyre, në të shumtën e rasteve mungojnë në se-

2 Kalendari i gjykimeve - ***http://www.vsrm.mk/wps/portal/usskopje/sud/kalendar/!ut/p/z1/***

3 Për gjyqtarët - ***http://www.vsrm.mk/wps/portal/usskopje/sud/za-sudot/za-sudiite/***

4 Neni 7 i Ligjit për Kontestet Administrative

ancat publike, gjë që ul më tej efikasitetin e procedurës dhe ngarkon gjykatën me analizën e akteve të arsyetuara jo mjaftueshëm.

Funksionimi i paligjshëm i organeve administrative shpesh shkakton pakënaqësi te palët, të cilat ato i shprehin gjatë seancave. Palët theksojnë se në një numër të madh të rasteve hasin në paaftësi dhe papërgjegjshmëri nga ana e zyrtarëve dhe theks të veçantë i kushtojnë dyshimeve për veprime korruptive, veçanërisht në organet e shkallës së parë. Këto praktika korruptive minojnë besimin e qytetarëve në sistem dhe vënë në dyshim qëllimin e drejtësisë administrative.

Autoritetet administrative shpesh nuk respektojnë parimin e ndihmës aktive ndaj palëve[5]. Në vend që t'u ofrohen atyre këshilla ligjore se cilat dokumente nevojiten për të ushtruar të drejtën ose nëse kërkesat e tyre plotësojnë kërkesat ligjore, palët lihen të kujdesen vetë. Kjo jo vetëm që i vë qytetarët në pasiguri, por rezulton edhe me paraqitjen e kërkesave të paplota ose të pasakta, gjë që çon më tej në refuzimin e tyre. Në shumë raste, palët fillojnë procese afatgjata, të cilat përfundojnë pa rezultat pozitiv, gjë që paraqet humbje shtesë kohe, financash dhe energjie.

Mosrespektimi i parimit të ligjshmërisë nga organet administrative jo vetëm që shkakton procedura shtesë administrative dhe gjyqësore, por shkakton edhe dëme të mëdha materiale dhe psikologjike për palët. Qytetarët, veçanërisht ata të kategorive të cenueshme, prej vitesh mbeten pa akses në të drejtat e tyre elementare, siç janë të drejtat sociale. Kjo thekson më tej nevojën urgjente për t'u angazhuar në reformën e administratës dhe forcimin e ekspertizës dhe integritetit të saj.

2. DETYRUESHMËRIA E VENDIMEVE TE GJYKATAVE

Detyrueshmëria e vendimeve gjyqësore është parim themelor në sistemin juridik[6], qëllimi i të cilit është sigurimi i sigurisë juridike dhe mbrojtja e të drejtave të palëve në procedurë. Megjithatë, në periudhën raportuese janë vërejtur shkelje të theksuara të këtij parimi, të cilat sjellin pasoja të rënda për palët dhe cenojnë parimin e efikasitetit në drejtësinë administrative.

Gjatë kësaj periudhe raportuese është evidentuar se të njëjtat lëndë, me të njëjtat palë, janë paraqitur sërish në Gjykatën Administrative. Ky fakt tregon për mospërmbushjen e detyrimit të organeve administrative për të vepruar sipas udhëzimeve të dhëna në vendimet e mëparshme gjyqësore. Në vend të korrigjimit të mangësive të konstatuara, autoritetet miratojnë akte të reja, me të njëjtën përmbajtje, të cilat i detyrojnë palët të rifillojnë procedurën para gjykatës. Kjo jo vetëm që krijon kosto shtesë financiare dhe administrative për palët, por gjithashtu zgjat zgjidhjen e të drejtave të tyre, duke i lënë ato në harresë dhe shpesh pa akses në të drejtat kryesore sociale ose administrative.

Në këtë periudhë të raportuar, është vërejtur se Gjykata Administrative edhe kur bëhet fjalë për lëndë të njëjta me përmbajtje të njëjtë dhe palë të njëjta, ngrit padi të reja me numra të rinj. Kjo vë në pikëpyetje realitetin e statistikave për çështjet e zgjidhura, pasi i njëjti rast mund të paraqitet para gjykatës disa herë, shpesh mbi tre herë. Kjo praktikë vë në pikëpyetje efektivitetin e sistemit gjyqësor dhe krijon hapësirë për mosbindje ndaj dispozitave ligjore të Ligjit për Mosmarrëveshjet Administrative, të cilat parashikojnë detyrimin për vendimmarrje të bazuar në merita, nëse autoriteti administrativ nuk ka vepruar sipas udhëzimeve të dhëna. në vendimin fillestar.

5 Neni 17 i Ligjit për Procedurën e Përgjithshme Administrative

6 Neni 12 i Ligjit për Kontestet Administrative

Problemi është përgjithësisht numri i vogël i vendimeve meritore të marra nga gjykata. Gjykata, në shumë raste, kufizohet në anulimin e akteve administrative dhe kthimin e çështjeve në rigjykim, pa marrë në mënyrë të pavarur vendimin për thelbin e mosmarrëveshjes. Kjo qasje krijon dyfishim në procedurat dhe një barrë shtesë për palët.

Sipas nenit 60 (1) të LKA-së "nëse gjykata konstaton se akti administrativ i kontestuar është i kundërligjshëm, me aktgjykim do ta miratojë kërkesëpadinë, do ta anulojë aktin administrativ individual të kontestuar dhe do ta zgjidhë vetë çështjen administrative (aktgjykimi në kontest në juridiksion të plotë), ku aktgjykimi e zëvendëson plotësisht aktin individual të anuluar. Nëse akti administrativ i kontestuar është i kundërligjshëm, gjykata me aktgjykim do ta aprovojë kërkesëpadinë dhe me të do ta anulojë aktin administrativ individual të kontestuar dhe do ta zgjidhë vetë çështjen administrative në të ashtuquajturin kontest të juridiksionit të plotë".

E sublimuar, këtu bëhet fjalë për një aktgjykim të kompetencës së plotë, apo për një aktgjykim me të cilin Gjykata Administrative vendos në themel të çështjes administrative. Në këtë rast, vendimi i gjykatës zëvendëson plotësisht aktin e kundërligjshëm të organit të paditur. Vendimmarrja meritore në një mosmarrëveshje të juridiksionit të plotë është rregull, sipas LKA-së, dhe qëllimi i kontestit administrativ është që gjykata të vendosë për themelin e punës administrative, duke anuluar aktin e autoritetit publik dhe duke mos e kthyer atë për rivendim.

Pra, është domethënëse që ka një zbatim të duhur të këtyre dispozitave të LKA-së, d.m.th. përdorimi i kthimit për rivendim si përjashtim që është deklaruar si i tillë, në përputhje me nenin 60 paragrafi 3[7], i cili duhet të përdoret jashtëzakonisht. rrallë nga Gjykata Administrative dhe duhet që në sa më pak raste të mundohet që aktin administrativ të anuluar t'ia kthejë organit të paditur për rivendim. Gjithashtu është nevojitet vendosja e sanksioneve për organet administrative që nuk veprojnë sipas udhëzimeve të gjykatës. Kjo do të rriste përgjegjësinë e tyre dhe do të parandalonte përsëritjen e gabimeve të njejta.

3. PJESËMARRJA E PALËVE NË PROCEDUR

Pjesëmarrja e palëve në procedurën administrative është aspekti kyç për sigurimin e drejtësisë dhe aksesit të barabartë në drejtësi. Megjithatë, praktika tregon se pjesëmarrja e organeve të paditura, si palë në procedurë, shpesh është e pamjaftueshme, gjë që krijon pengesa serioze në procedura dhe cenon parimet themelore të kontradiktës dhe proporcionalitetit.

Në këtë periudhë raportuese, u vërejt një mungesë e madhe e përfaqësuesve të autoriteteve të paditura në seancat e planifikuara publike. Kjo parandalon një shkëmbim real të argumenteve dhe provave, gjë që cenon drejtpërdrejt parimin e moskontradiktës. Palët, veçanërisht paditësit, mbeten të paditur për arsyet pse u refuzuan kërkesat e tyre, apo çfarë konkluzione janë arritur gjatë përgatitjes së aktit administrativ. Mungesa e pranisë së autoriteteve të paditura e zhvendos edhe më tej barrën mbi gjykatën, e cila detyrohet të analizojë në mënyrë të pavarur të dhënat dhe të marrë vendime pa mbështetje thelbësore nga palët. Kjo jo vetëm e ngadalëson procesin, por edhe i vë në disavantazh palët që kërkojnë shpjegime për të drejtat e tyre.

7 Me përjashtim të paragrafit (1) të këtij neni, gjykata do ta anulojë aktin administrativ individual të kontestuar dhe do t'ia kthejë për rivendim organit që e ka nxjerrë, përkatësisht: - nëse organi i paditur ka vendosur në bazë të vlerësimit të lirë ose - nëse natyra e punës administrative nuk lejon vendimmarrje në kompetencë të plotë, gjegjësisht nuk mund të përcaktojë plotësisht faktet për çështjet thelbësore dhe gjendja faktike duhet të përcaktohet në procedurën administrative.

Në procedurat administrative, veçanërisht në çështjet që kanë të bëjnë me të drejtat sociale, paditësit janë shpesh kategori të cenueshme të qytetarëve: persona me të ardhura të ulëta, të papunë, prindër të vetëm apo persona me aftësi të kufizuara. Këto palë rrallë kanë aftësinë financiare për të punësuar një avokat ose përfaqësues për t'i përfaqësuar ato gjatë gjithë procesit. Kjo do të thotë se ata përballen me procese për të cilat nuk kanë njohuri të mjaftueshme, gjë që e ndërlikon më tej aksesin e tyre në drejtësi.

Sfidë shtesë është vetëdija e pamjaftueshme e palëve për mundësitë që ofron Ligji për ndihmën juridike falas [8]. Një numër i madh i paditësve nuk e dinë se, në kushte të caktuara, mund të përfitojnë ndihmë juridike falas, duke përfshirë caktimin e një avokati që do t'i përfaqësojë ata në procedurën administrative apo kontestin. Kjo mungesë informacioni kufizon aftësinë e tyre për të marrë pjesë në mënyrë efektive në procedurë dhe zvogëlon mundësinë e tyre për të marrë një zgjidhje të drejtë.

4. GJETJET E MONITORIMIT LIDHUR ME PROCEDURAT QË LIDHEN ME TË DREJTAT SOCIALE

Monitorimi i procedurave lidhur me të drejtat sociale nxjerr në pah sfida të theksuara në realizimin e të drejtave të qytetarëve para organeve administrative dhe Gjykatës Administrative. Të drejtat sociale, si e drejta për pension pleqërie, shtesa prindërore për një fëmijë, e drejta për të parë fëmijën dhe forma të tjera të mbrojtjes sociale, paraqesin të drejta themelore për mbrojtjen e dinjitetit dhe mirëqenies së individëve. Megjithatë, në praktikë shfaqen një sërë problemesh, si zbatimi jo korrekt i ligjeve, vonesat në vendimmarrje, arsyetimi i pamjaftueshëm i vendimeve dhe mosrespektimi i vendimeve të miratuara më parë. Këto probleme ulin sigurinë ligjore dhe aksesin në drejtësi për qytetarët, veçanërisht për kategoritë e margjinalizuara dhe të cenueshme të personave. Gjetjet e monitorimit synojnë të evidentojnë këto mangësi dhe të propozojnë masa për të përmirësuar efikasitetin, transparencën dhe respektimin e të drejtave të qytetarëve në procedurat e të drejtave sociale.

4.1. VIZITA E FËMIJËVE

Procedurat e kujdestarisë së fëmijëve përfaqësojnë një nga mosmarrëveshjet më të ndjeshme dhe komplekse administrative dhe gjyqësore që zhvillohen para Gjykatës Administrative. Këto procedura zakonisht rezultojnë nga mosmarrëveshjet ndërmjet prindërve, pas përfundimit të bashkimit të tyre (shkurorëzimi ose ndërprerja e bashkëjetesës), ku prindi jo-kujdestar kërkon vizitë të rregullt dhe të vazhdueshëm të fëmijës së tij. Qëllimi kryesor i këtyre procedurave është sigurimi i kontaktit të vazhdueshëm ndërmjet fëmijës dhe prindit që nuk jeton me të, duke mbrojtur njëkohësisht interesat më të mira të fëmijës.

Procedurat e vizitëd së fëmijëve rregullohen me disa ligje dhe akte nënligjore që rregullojnë marrëdhëniet familjare, të drejtat e fëmijëve dhe procedurat në Gjykatën Administrative. Aktet kryesore ligjore që zbatohen në këto procedura janë: Ligji për Familjen[9] (nenet 76-82) – i cili rregullon të drejtën e prindërve për të parë dhe kontaktuar fëmijën; Ligji për Procedurat e

8 Neni 5 dhe neni 13 i Ligjit për Ndihmën Juridike Falas, Gazeta Zyrtare e RSM nr. 101/2019 nga 22.05.2019

9 E Drejta Familjare – Gazeta Zyrtare e R.M. nr: 80/1992 nga 22.12.1992

Përgjithshme Administrative (LPPA)[10] – i cili rregullon rregullat për procedurat administrative të zhvilluara nga qendrat e punës sociale dhe institucionet kompetente dhe Ligji për Kontestet Administrative (LKA)[11]– i cili mundëson paraqitjen e padisë në Gjykatën Administrative në rastet e kontestimit të akteve administrative të nxjerra nga qendrat e punës sociale ose organe të tjera publike.

Procedurat fillojnë me paraqitjen e një kërkese pranë Qendrës së Punës Sociale nga prindi jo kujdestar. Në kërkesë përcaktohen dëshirat për të parë dhe koha kur dëshiron të realizojë kontaktin. Gjithashtu, Qendra për Punë Sociale shqyrton kërkesën, bën vlerësimin e interesit më të lartë të fëmijës dhe komunikon me të dy prindërit. Nëse është e nevojshme, qendra mund të përfshijë një psikolog, pedagog dhe punonjës social që do të vlerësojë gjendjen psikosociale të fëmijës dhe prindërve të tij. Qendra miraton një vendim që përcakton mënyrën e vizitës së fëmijës (sa shpesh, në cilat ditë dhe për çfarë periudhe kohore do të zgjasë takimi). Ky vendim është i detyrueshëm për prindërit dhe duhet respektuar. Nëse palët nuk janë të kënaqura me këtë vendim, procedura vazhdon me ankim në Ministrinë e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë dhe në rastin e fundit me padi në Gjykatën Administrative. Nëse vendimi i Gjykatës Administrative është i formës së prerë, prindërit janë të detyruar të respektojnë regjimin e shikimit të fëmijës. Nëse njëra palë nuk zbaton vendimin, zbatohen masat përmbarimore ose ngrihet kallëzim penal për pengim të së drejtës për kontakt me fëmijën.

Grafiku 4. Informacioni i marrë nga Gjykata Administrative në bazë të kërkesës së paraqitur për akses në informacione publike, për çështjet e bazuara në të drejtën e aksesit, për periudhën nga 1.1.2024 deri më 1.11.2024 (Vendimi 0819 SPI nr. 03- 22 /2024)[12].

Lëndët e formuara (viti 2024)	**Vendimet e marra** (viti 2024)	**Ankesat e paraqitura në Gjykatën e Lartë Administrative** (2024)
35	**66** (15 të miratuara; 40 të papranuara; 2 të refuzuara dhe 9 procedura pezullimi)	**25**

Vizita e fëmijëve është baza më e zakonshme mbi të cilën paraqiten lëndët në Gjykatën Administrative dhe kanë të bëjnë me të drejtat sociale. Një nga problemet më të zakonshme në procedurat e vizitës së fëmijëve është mosrespektimi i vendimeve të miratuara më parë nga njëri prej prindërve. Edhe pse Qendra për Punë Sociale merr vendime detyruese se kur dhe sa shpesh prindi jo-kujdestar mund ta shohë fëmijën, në praktikë këto vendime shpesh shpërfillen. Gjatë monitorimit të proceseve gjyqësore vihet re një fenomen mjaft shqetësues – procedurat e vizitës së fëmijëve shpesh përdoren si mjet “hakmarrjeje” apo “hakmarrjeje” mes ish-partnerëve. Në vend që të përqendrohen në mbrojtjen e interesave më të mira të fëmijës, prindërit përfshihen në proces gjyqësor, i cili përdoret si një mënyrë për të demonstruar pushtetin ose për të "fituar" ndaj prindit tjetër. Në raste të tilla, fëmijët bëhen viktima të konflikteve mes prindërve dhe përdoren si “mjet” për të arritur qëllimet personale. Kjo ka pasoja afatgjata për shëndetin psikologjik dhe emocional të fëmijëve, të cilët shpesh ndihen nën presion ose të detyruar të zgjedhin anë. Të drejtat e fëmijëve janë qendrore për procedurat e aksesit, por në praktikë, fëmijët rrallë konsultohen kur marrin vendime për aksesin. Ligji për Familjen parashikon që fëmija duhet të dëgjohet kur të jetë në gjendje të shprehë mendimin e tij. Ky rregull nuk zbato-

10 Ligji për Procedurën e Përgjithshme Administrative - Gazeta Zyrtare e R.M. nr: 124/2015 nga 23.07.2015

11 Ligji për Kontestet Administrative - Gazeta Zyrtare e R.M. Nr: 96/2019 nga 17.05.2019

12 Të dhënat statistikore që kanë të bëjnë me të drejtën për të përfituar pension pleqërie, pension familjar, pension invaliditeti, ndihmë sociale në para, ndihmë dhe përkujdesje nga një person tjetër, kompensim prindëror për një fëmijë, kompensim për shkak të aftësisë së kufizuar, takim me fëmijë dhe rimbursim të shpenzimeve për trajtimi spitalor dhe barnat e blera janë pranuar nga Gjykata Administrative në bazë të kërkesës së paraqitur për qasje në informacione publike Vendimi 0819 IST Nr. 03-22/23.

het mjaftueshëm. Fëmijët shpesh nuk konsultohen, ose mendimi i tyre nuk merret parasysh në marrjen e vendimeve. Kjo mund të shkaktojë pakënaqësi tek fëmijët dhe tensione shtesë në marrëdhëniet me prindërit.

4.2. SHTESA PRINDËRORE PËR NJË FËMIJË

Shtesa prindërore për një fëmijë është mbështetje financiare që shteti u jep familjeve me fëmijë, me qëllim nxitjen e natalitetit dhe sigurimin financiar të prindërve. Kjo e drejtë është pjesë e sistemit të mbrojtjes sociale dhe rregullohet me akte ligjore dhe nënligjore. Ka disa lloje të kësaj të drejte: shtesa prindërore për fëmijën e tretë, shtesa për shkollimin e fëmijëve, kompensimi monetar një herë për fëmijën e porsalindur dhe shtesa për përkujdesjen e një fëmije pa prindër. Ndonëse marrja e kësaj shtese duhet të jetë një procedurë e thjeshtë, në praktikë shpesh lindin mosmarrëveshje ligjore të shkaktuara nga refuzimi i kërkesave nga Qendrat për Punë Sociale.

Ligjet dhe aktet nënligjore bazë që rregullojnë procedurën e ndihmës prindërore për një fëmijë janë: Ligji për mbrojtjen e fëmijëve [13]- i cili rregullon llojet e shtesave dhe kushtet për marrjen e tyre (nenet 2 1 - 40); Ligji për Procedurën e Përgjithshme Administrative (LPPA) – i cili rregullon procedurën për paraqitjen e kërkesave dhe marrjen e vendimeve nga Qendrat për Punë Sociale; Ligji për Kontestet Administrative (LKA) - i cili mundëson paraqitjen e padisë në Gjykatën Administrative në rast të kundërshtimit të akteve (vendimeve) administrative të Qendrave për Punë Sociale ose të Ministrisë së Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë, rregulloret dhe udhëzime nga Ministria e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë, të cilat rregullojnë mënyrën e marrjes së ndihmës prindërore për fëmijën dhe dokumentacionin e nevojshëm.

Procedura për ushtrimin e së drejtës për ndihmë prindërore fillon me paraqitjen e kërkesës në Qendrën kompetente për punë sociale sipas vendbanimit të aplikuesit. Kërkesës i bashkëlidhen dokumentet e nevojshme si certifikata e lindjes për fëmijën, letërnjoftimi i prindit dhe certifikata e shtetësisë. Qendra shqyrton dokumentet dhe, nëse plotësohen kushtet, merr vendim pozitiv për dhënien e kompensimit. Nëse kërkesa refuzohet për shkak të mungesës së dokumentacionit ose mosplotësimit të kushteve, aplikanti ka të drejtë të bëjë ankesë pranë Ministrisë së Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë. Nëse edhe vendimi i Ministrisë është negativ, kërkuesi mund të paraqesë padi në Gjykatën Administrative, e cila kontrollon ligjshmërinë e vendimeve të mëparshme. Gjykata Administrative mund ta konfirmojë vendimin, ta anulojë atë dhe ta kthejë çështjen në rivendim ose të marrë vendim meritor që do të jetë i detyrueshëm për të dyja palët në procedurë.

Grafiku 5. Informimi publik për rastet e bazuara në të drejtën e ndihmës prindërore për fëmijë, për periudhën nga 1.1.2024 deri më 1.11.2024.

Lëndët e formuara (viti 2024)	**Vendimet e marra** (viti 2024)	**Ankesat e paraqitura në Gjykatën e Lartë Administrative** (2024)
32	**36** (21 të miratuara; 14 të papranuara dhe 1 të refuzuara)	**9**

Një nga problemet më të rëndësishme në ushtrimin e të drejtës për ndihmë prindërore është se aplikantët shpesh nuk janë të njohur me dispozitat e akteve nënligjore dhe rregulloreve që rregullojnë këtë fushë. Edhe pse Ligji për Mbrojtjen e Fëmijëve përcakton kushtet bazë për marrjen e shtesës, detajet e dokumentacionit të nevojshëm, kriteret për buxhetin familjar dhe procedurat për kontrollin e aplikantëve përmbahen në aktet nënligjore. Mungesa e ndërgjegjësimit bën

13 Ligji për Mbrojtjen e Fëmijëve - Zyrtari C. i R.M. nr: 23/2013 nga 14.02.2013

që një numër i madh kërkesash të refuzohen për shembull, për shkak të tejkalimit të kufirit të buxhetit familjar. Një rast i zakonshëm është kur një fluks fondesh në formën e një pagese një herë (për shembull, fitimet nga bixhozi, dhurimi ose ndihma nga të afërmit) ose paga e njërit prej prindërve mbi pragun e lejuar, shkakton refuzimin ose përfundimin e të drejtës për ndihmë prindërore. Gjithashtu, shkak i shpeshtë i ndërprerjes së të drejtës është situata kur një nga fëmijët e familjes fillon të punojë, gjë që rrit të ardhurat e familjes mbi kufirin ligjor. Në shumicën e rasteve, prindërit nuk janë në dijeni të këtyre kufizimeve dhe nuk e dinë se çdo ndryshim në të ardhura duhet të raportohet në Qendrën për Punë Sociale, gjë që krijon më tej pasiguri juridike.

Një problem tjetër i vërejtur shpesh është miratimi i vendimeve që heqin të drejtën e ndihmës prindërore për shkak të një përmirësimi të pretenduar të gjendjes së fëmijës. Ky problem është veçanërisht i theksuar me shtesat që lidhen me fëmijët me nevoja të veçanta, apo fëmijët me aftësi të kufizuara. Autoritetet administrative, në bazë të vlerësimeve që duhet të bëhen nga ekspertët (mjekë, mësues, psikologë), marrin vendime paushall, duke deklaruar se gjendja shëndetësore e fëmijës është "përmirësuar", pa dhënë një shpjegim të qartë dhe të detajuar për bazën të një konstatimi të tillë. Gjithashtu, këto vendime nuk shoqërohen me prova të veçanta mjekësore apo konstatime të ekspertëve, gjë që vë në dyshim objektivitetin e procesit. Vendimet e tilla shpesh kundërshtohen në Gjykatën Administrative, ku gjykata i anulon vendimet dhe e kthen çështjen për një vendim të ri, por kjo i zgjat më tej të drejtat e paditësve. Prindërit besojnë se vendime të tilla merren pa analiza të thella dhe pa konsultim me ekspertë.

Në praktikë janë vërejtur raste kur autoritetet administrative (Qendra për Punë Sociale) marrin vendime në bazë të një gjoja "inspektimi në shtëpi" të aplikantëve dhe një inspektim i tillë nuk është kryer fare. Në vendime shpesh thuhet se përfaqësues të Qendrës kanë bërë kontroll të situatës në shtëpi dhe kanë vërtetuar fakte që më pas shërbejnë si bazë për anulimin ose refuzimin e ndihmës prindërore. Në realitet, këto "inspektime" shpesh nuk kryhen dhe familjet nuk marrin asnjë njoftim se inspektorët do të kontrollojnë shtëpinë e tyre. Një sjellje e tillë është në kundërshtim me parimin e transparencës dhe parimin e së vërtetës materiale, të cilat janë të rregulluara me Ligjin për Procedurën e Përgjithshme Administrative (LPPA). Ky fenomen shkakton pasiguri juridike te palët dhe shpeshherë i motivon ato të bëjnë padi në Gjykatën Administrative, duke kërkuar prova se kur dhe si është bërë inspektimi. Në këto raste gjykata shpesh e anulon vendimin e Qendrës për shkak të mungesës së provave për inspektimin.

4.3. PENSIONI I PLEQËRISË

Sipas Ligjit për sigurimin pensional dhe invalidor,[14] të drejtën e pensionit të pleqërisë kanë burrat që mbushin moshën 64 vjeç dhe gratë që mbushin moshën 62 vjeç, të cilët duhet të kenë të paktën 15 vite përvojë pune si dhe me paraqitjen e kërkesës në degët apo zyrat e Fondit për sigurim pensional dhe invalidor të Maqedonisë së Veriut (FSPIM) sipas vendit të sigurimit të fundit.

I lihet të siguruarve të kontrollojnë në kohë nëse punëdhënësit e tyre kanë paguar rregullisht kontributet për sigurimin pensional dhe invalidor. Nëse kontributet nuk paguhen, ato nuk merren parasysh në shërbimin e pensionit, gjë që mund të ulë masën e pensionit të pleqërisë. Mënyra e llogaritjes së pensionit të pleqërisë nuk është e qartë dhe është krejtësisht e paparashikueshme.

14 Shih nenin 18 të Ligjit për sigurimin pensional dhe invalidor - Gazeta Zyrtare e R.M. nr: 98/2012; 166/2012; 15/2013; 170/2013; 43/2014; 44/2014; 97/2014; 113/2014; 160/2014; 188/2014; 20/2015; 61/2015; 97/2015; 129/2015; 147/2015; 154/2015; 173/2015; 217/2015; 27/2016; 120/2016; 132/2016; 27/2018; 35/2018; 220/2018; 245/2018; 180/2019; 275/2019; 31/2020; 267/2020; 67/2022; 79/2023; 193/2024;

Grafiku 6. Informimi publik për rastet e të drejtës për pension pleqërie për periudhën 1.1.2024 deri 1.11.2024

Lëndët e formuara (viti 2024)	**Vendimet e marra** (viti 2024)	**Ankesat e paraqitura në Gjykatën e Lartë Administrative** (2024)
36	**28** (9 të miratuara; 16 të papranuara; 2 të refuzuara dhe 1 procedurë pezullimi)	**12**

Një numër i madh i paditësve që kërkojnë mbrojtje ligjore ankohen se pensioni i tyre është llogaritur gabim. Problemi më i madh lind në aplikimin e formulës së llogaritjes së pensionit të pleqërisë, e cila konsiderohet e ndërlikuar dhe e vështirë për t'u kuptuar. Edhe disa përfaqësues të Fondit të Sigurimeve Pensionale dhe Invalidor nuk janë të njohur plotësisht me të. Gjithashtu, ka mungesë transparence, pasi partitë vështirë se mund të kontrollojnë nëse pensioni i tyre është llogaritur saktë.

Një numër i pretenduesve zbuluan se punëdhënësit e tyre nuk kishin paguar kontributet e tyre për pension dhe sigurim shëndetësor. Punëtorët nuk ishin në dijeni të kësaj gjendje, pasi punëdhënësit nuk i njoftojnë për lëshime të tilla. Në raste të tilla, periudha për të cilën nuk janë paguar kontributet **nuk merret parasysh si pjesë e shërbimit të pensionit,** që do të thotë se ajo periudhë nuk llogaritet në pensionin e pleqërisë. Në shumicën e rasteve këto raste përfundojnë me procese gjyqësore në Gjykatën Administrative, ku palët kërkojnë njohjen e vjetërsisë në punë apo detyrimin e punëdhënësit për të paguar kontributet.

4.4. NDIHMË DHE KUJDES NGA NJË PERSON TJETËR

E drejta për ndihmë dhe përkujdesje nga një person tjetër është një formë e mbrojtjes sociale që u jepet personave të cilët, për shkak të paaftësisë shëndetësore, fizike ose mendore, nuk janë në gjendje të kujdesen vetë për nevojat e tyre elementare të jetës. Kjo e drejtë jepet si kompensim monetar për të mbuluar shpenzimet e kujdesit dhe mbështetjes nga një person tjetër, i cili ndihmon përfituesin në kryerjen e aktiviteteve të përditshme, si ushqimi, veshja, ruajtja e higjienës, lëvizshmëria dhe kujdesi tjetër bazë. E drejta synon të përmirësojë cilësinë e jetës së personave me aftësi të kufizuara, sëmundje kronike ose paaftësi të përhershme.

E drejta për ndihmë dhe kujdes nga një person tjetër rregullohet me disa ligje dhe akte nënligjore: Ligji për mbrojtjen sociale[15] - i cili rregullon të drejtën për ndihmë dhe përkujdesje nga një person tjetër, kushtet për fitimin e të drejtës, lartësinë e kompensimit dhe procedurën e ushtrimit të së drejtës (nenet 48 - 54 të Ligjit); Ligji për Procedurën e Përgjithshme Administrative (LPPA) – i cili rregullon procedurën për paraqitjen e kërkesave dhe marrjen e vendimeve nga Qendra për Punë Sociale; Ligji për Kontestet Administrative (LKA) - i cili ofron mundësinë e ngritjes së padisë në Gjykatën Administrative, nëse aplikanti beson se autoriteti administrativ (Qendra për Punë Sociale) ose autoriteti dytësor (Ministria e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë) ka marrë një vendim të paligjshëm; Aktet nënligjore dhe rregulloret - të cilat Ministria e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë i miraton për të rregulluar detajet e kritereve për vlerësimin e paaftësisë funksionale të një personi dhe dokumentacionin e nevojshëm për marrjen e kësaj të drejte.

Procedura për ushtrimin e të drejtës për ndihmë dhe përkujdesje nga personi tjetër fillon me paraqitjen e kërkesës në Qendrën kompetente për punë sociale sipas vendbanimit të aplikuesit

15 Ligji për Mbrojtjen Sociale - Gazeta Zyrtare e R.M. Nr: 32/2024 nga 12.02.2024

ose përfaqësuesit të tij ligjor. Kërkesës i bashkëlidhen dokumentet e nevojshme, si certifikata e lindjes, letërnjoftimi i aplikantit dhe dokumentacioni mjekësor që konfirmon gjendjen shëndetësore të personit. Qendra për Punë Sociale formon një komision ekspertësh, i përbërë nga një punonjës social, një psikolog dhe një punonjës shëndetësor, i cili vlerëson aftësinë e personit për të kryer në mënyrë të pavarur aktivitetet themelore të jetës. Pas vlerësimit, Qendra merr vendim për miratimin ose refuzimin e të drejtës për ndihmë dhe kujdes nga një person tjetër. Nëse kërkesa refuzohet, pala ka të drejtë të ankohet në Ministrinë e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë. Nëse edhe vendimi i Ministrisë është negativ, pala mund të paraqesë padi në Gjykatën Administrative, e cila kontrollon ligjshmërinë e vendimeve të mëparshme dhe merr vendim përfundimtar ose e kthen çështjen për rivendim.

Grafiku 7. Informimi i natyrës publike për rastet e bazuara në të drejtën bazë për ndihmë dhe kujdes nga një person tjetër, për periudhën 1.1.2024 deri më 1.11.2024.

Lëndët e formuara (viti 2024)	**Vendimet e marra** (viti 2024)	**Ankesat e paraqitura në Gjykatën e Lartë Administrative** (2024)
55	**59** (37 të miratuara; 17 të papranuara; 2 të refuzuara dhe 3 procedura pezullimi)	**14**

Një nga problemet më të shpeshta gjatë ushtrimit të së drejtës për ndihmë dhe kujdes nga një person tjetër është vlerësimi i gabuar dhe joprofesional i gjendjes shëndetësore të personit nga autoritetet administrative. Qendrat për punë sociale dhe komisionet e ekspertëve shpesh marrin vendime për refuzimin e kërkesës, ose ndërprerjen e të drejtës për ndihmë dhe përkujdesje me arsyetimin se personi është i aftë për jetë të pavarur dhe nuk ka nevojë për mbështetje nga një person tjetër. Problemi lind kur ky vlerësim nuk mbështetet nga gjetjet e duhura mjekësore apo opinionet e specialistëve. Përkundrazi, në shumë raste raportet mjekësore tregojnë qartë një paaftësi të përhershme ose domethënëse të personit për të kryer në mënyrë të pavarur aktivitetet themelore të jetës (si ushqimi, ruajtja e higjienës dhe lëvizja), por komiteti i ekspertëve e injoron ose e keqinterpreton gjetjen. Në vendime, në vend të shpjegimit të detajuar se si është arritur në konkluzionin për aftësinë e personit, shpesh përdoren fraza të përgjithshme, si: "konstatohet se personi mund të kujdeset në mënyrë të pavarur". Për shkak të vlerësimeve të tilla, palët detyrohen të bëjnë ankime dhe padi në Gjykatën Administrative, e cila në një numër të madh të rasteve pranon paditë dhe anulon vendimet e organeve administrative.

Një problem tjetër i rëndësishëm është ndërprerja automatike e së drejtës për ndihmë dhe përkujdesje, nëse pala brenda një afati të caktuar nuk dorëzon konstatimet ose raportet shtesë mjekësore të kërkuara nga Qendra për Punë Sociale. Sipas Ligjit për Procedurën e Përgjithshme Administrative (LPPA), autoriteti është i detyruar t'i informojë palët për detyrimet e tyre dhe afatet që duhet të respektojnë. Në praktikë, këto njoftime zakonisht dërgohen vetëm me shkrim, por duke pasur parasysh se bëhet fjalë për persona me probleme shëndetësore, të cilët kanë vështirësi në lëvizje ose kanë akses të kufizuar në kanalet e komunikimit, jo gjithmonë arrijnë të dorëzojnë dokumentet e nevojshme në kohën e duhur. Organi drejtues nuk ofron mbështetje shtesë dhe as nuk përdor metoda alternative të njoftimit, si telefonatat, njoftimet me postë elektronike ose SMS. Kjo çon në një ndërprerje automatike të së drejtës, e cila kërcënon seriozisht të drejtat e njerëzve që varen nga ky përfitim për kujdesin e tyre të përditshëm. Një problem shtesë është se, për të riaktivizuar të drejtën, individët duhet të riaplikojnë dhe të kalojnë përsëri të gjithë procesin, i cili mund të zgjasë disa muaj.

Vendimet fikse të autoriteteve administrative janë një tjetër problem serioz që çon në zvarritjen e procedurave për realizimin e të drejtës për ndihmë dhe përkujdesje. Në vendimet e tyre, Qen-

drat për Punë Sociale dhe Ministria e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë shpesh përdorin formulime shabllon, pa specifikuar fakte dhe prova specifike mbi të cilat bazohet vendimi. Për shembull, në shumë vendime thuhet se "në bazë të kontrollit të kryer është konstatuar se personi është i aftë për funksionim të pavarur", por nuk saktësohet se kur është bërë inspektimi, kush e ka bërë, cilat janë konstatimet konkrete dhe cilat fakte janë marrë parasysh. Shkalla e sheshtë vazhdon në rastet e mosmarrëveshjeve administrative në Gjykatën Administrative, ku organi i paditur (Qendra apo Ministria) në përgjigjet e tij ndaj padive nuk jep argumente apo fakte specifike, por përdor formulime të përgjithshme. Kjo qasje shpesh rezulton në miratimin e padisë nga Gjykata Administrative, pasi gjykata e anulon vendimin për mungesë arsyetimi dhe mosrespektim të detyrimit për transparencë dhe konstatim të plotë të fakteve.

Veçanërisht shqetësues është fenomeni kur organet administrative pretendojnë se kanë "kontrolluar shtëpinë" e palës, por një kontroll i tillë nuk është kryer fare. Në disa raste punonjësit e Qendrës për Punë Sociale sapo vijnë në shtëpi, por nuk bëjnë kontroll real të gjendjes së personit, por paraqesin procesverbal të përgatitur ku thuhet se personi është i aftë për përkujdesje të pavarur. Palët në raste të tilla vihen në gjendje të nënshkruajnë një procesverbal që përmban gjetjet me të cilat nuk pajtohen. Në rast se pala refuzon nënshkrimin e procesverbalit, Qendra ende e përdor atë si provë për marrjen e vendimit negativ. Kjo praktikë përbën shkelje të rëndë të së drejtës së palëve për një procedurë të drejtë dhe transparente. Në shumë prej këtyre rasteve, Gjykata Administrative i miraton pretendimet, duke treguar se nuk mund të përcaktohet nëse inspektimi është kryer fare dhe nëse ka prova relevante dhe të vlefshme mbi bazën e të cilave është marrë vendimi.

4.5. NDIHMA SOCIALE NË PARA

Ndihma sociale në para është një formë e mbështetjes financiare që shteti ofron për qytetarët që janë në gjendje të rrezikut social dhe nuk kanë fonde të mjaftueshme për të plotësuar nevojat elementare të jetës. Qëllimi i kësaj të drejte është të sigurojë të ardhura minimale për personat dhe familjet që janë materialisht të pasigurta dhe t'i mbrojë ata nga varfëria dhe përjashtimi social. Kjo e drejtë jepet në bazë të një vlerësimi individual të situatës së familjes dhe lidhet me kritere të tilla si të ardhurat e familjes, numri i anëtarëve në familje, gjendja shëndetësore e anëtarëve dhe gjendja pronësore. E drejta e ndihmës sociale në para mund të realizohet përmes disa llojeve të mbështetjes financiare, përkatësisht: ndihma minimale e garantuar, kompensimi monetar për aftësinë e kufizuar, kompensimi për sigurimet shoqërore të të moshuarve dhe kompensimi monetar për ndihmën monetare një herë.

E drejta për ndihmë sociale në para është e rregulluar me Ligjin për Mbrojtje Sociale - përcakton llojet e ndihmës sociale në para, kushtet për ushtrimin e të drejtës dhe procedurën për marrjen e kësaj ndihme; Ligji për Procedurën e Përgjithshme Administrative (LPPA) – rregullon rjedhën e procedurës administrative për paraqitjen e kërkesave, marrjen e vendimeve dhe ankesave; dhe Ligji për Kontestet Administrative (LKA) – lejon ngritjen e padisë në Gjykatën Administrative në rast të kontestit për vendimin e Qendrës për Punë Sociale ose Ministrisë së Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë.

Procedura për ushtrimin e të drejtës në ndihmë sociale në para fillon me paraqitjen e kërkesës në Qendrën kompetente për punë sociale sipas vendbanimit të aplikuesit. Kërkesës i bashkëngjiten dokumentet e nevojshme, si kartë identiteti, vërtetim i të ardhurave familjare, dokument pronësie dhe dokumentacion mjekësor (nëse është e nevojshme). Qendra e Punës Sociale vlerëson gjendjen materiale të familjes dhe, nëse është e nevojshme, inspekton shtëpinë e aplikantit për të përcaktuar situatën aktuale. Në bazë të provave të mbledhura, Qendra merr vendim për miratimin ose refuzimin e kërkesës. Nëse vendimi është negativ, aplikanti ka të drejtë

ankimimi në Ministrinë e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë. Nëse edhe ky vendim është negativ, pala mund të paraqesë padi në Gjykatën Administrative, e cila kontrollon ligjshmërinë e vendimeve dhe mund ta anulojë ose konfirmojë vendimin.

Grafiku 7. Informimi i natyrës publike për rastet e bazuara në të drejtën bazë të ndihmës sociale në para për periudhën nga 1.1.2024 deri më 1.11.2024

Lëndët e formuara (viti 2024)	**Vendimet e marra** (viti 2024)	**Ankesat e paraqitur në Gjykatën e Lartë Administrative** (2024)
51	**37** (15 të miratuara; 15 të pa-pranuara; 5 të refuzuara dhe 2 procedura pezullimi)	**15**

Një nga problemet më të shpeshta me të cilat përballen përfituesit e ndihmës sociale në para është detyrimi për ekzaminime të rregullta dhe dorëzimi i vazhdueshëm i të njëjtit dokumentacion, edhe pse personi është diagnostikuar me **një sëmundje të përhershme dhe të pashërueshme**. Organet drejtuese (Qendra për Punë Sociale dhe Ministria e Politikës Sociale, Demografisë dhe Rinisë) kërkojnë që përdoruesit të paraqesin periodikisht raporte mjekësore dhe gjetje të specializuara, si dëshmi se gjendja nuk ka ndryshuar, edhe pse diagnoza është e përhershme dhe e njohur për autoritetet. Kjo kërkesë jo vetëm që është e panevojshme, por e ngarkon përdoruesin me kosto shtesë financiare për ekzaminimet mjekësore dhe nxjerrjen e raporteve të reja. Gjithashtu, kjo praktikë është problematike për personat me **lëvizshmëri të kufizuar, me aftësi të kufizuara ose me çrregullime mendore**, pasi nuk janë në gjendje të aksesojnë lehtësisht shërbimet shëndetësore. Në vend që të pranojnë natyrën e përhershme të sëmundjes, autoritetet i trajtojnë palët sikur duhet të "dëshmojnë" vazhdimisht gjendjen e tyre, gjë që paraqet një ngarkesë shtesë psikologjike dhe financiare. Kërkesat e tilla janë në kundërshtim me parimin e ekonomizimit dhe përshtatshmërisë në procedurën administrative, të përcaktuara në Ligjin për Procedurën e Përgjithshme Administrative (LPPA).

Një problem tjetër serioz është edhe pezullimi automatik i të drejtës së ndihmës sociale në para për shkak të hyrjeve të mjeteve nga burime të ndryshme, më së shpeshti nga fitimet nga lojërat e fatit. Kur një hyrje fondesh shfaqet në llogarinë e transaksionit të përdoruesit, autoritetet e interpretojnë automatikisht atë si një ndryshim në situatën financiare të përdoruesit. Në vend që të pezullojnë të drejtën vetëm për muajin në të cilin ka ndodhur fluksi, autoritetet zakonisht **e revokojnë të drejtën tërësisht**, edhe nëse hyrja është një herë dhe nuk përbën të ardhura të rregullta. Kjo vlen veçanërisht për fitimet nga lojërat e fatit, të cilat në disa raste mund të jenë shuma të vogla, por për shkak të qasjes jofleksibile të autoriteteve administrative, përfituesi humbet përgjithmonë të drejtën për ndihmë sociale. Kjo qasje është në kundërshtim me parimin e **proporcionalitetit** në procedurën administrative, sepse autoritetet nuk bëjnë dallim ndërmjet të ardhurave të njëhershme dhe të ardhurave të rregullta mujore. Ndërprerja e së drejtës pa vlerësim paraprak të rrethanave sjell pasoja të rënda për përfituesit, sepse duhet të rifillojnë të gjithë procedurën e ushtrimit të së drejtës, e cila mund të zgjasë disa muaj.

Me përfundimin e së drejtës për ndihmë sociale, aplikanti duhet të fillojë sërish të gjithë procedurën për ushtrimin e së drejtës. Kjo procedurë është komplekse dhe kërkon kohë, pasi përfshin paraqitjen e një kërkese të re, ridorëzimin e dokumenteve, inspektimin e Qendrës së Punës Sociale dhe marrjen e një vendimi të ri. Në ndërkohë, palët mbeten pa mbështetje financiare, gjë që e përkeqëson edhe më shumë gjendjen e tyre materiale. Sistemi nuk parashikon mundësinë e **pezullimit të përkohshëm të së drejtës**, por e shfuqizon atë plotësisht, që është një masë joproporcionale dhe e panevojshme.

Përfitues të ndihmës sociale janë shpesh kategoritë e rrezikuara të qytetarëve (persona me aftësi të kufizuara, të moshuarit, personat me sëmundje kronike) të cilët kanë aftësi të kufizuara për të hyrë në kanalet e komunikimit. Në praktikë, autoritetet shpesh thërrasin palët **vetëm përmes njoftimeve me shkrim,** me afate për dorëzimin e raporteve ose dokumenteve të reja. Këto njoftime nuk arrijnë gjithmonë tek klientët në kohën e duhur, veçanërisht për njerëzit që jetojnë në zona rurale ose njerëzit që nuk mund të kontrollojnë rregullisht postën e tyre. Në vend të kësaj, autoritetet duhet të aplikojnë forma të shumta komunikimi, si thirrjet telefonike, mesazhet SMS ose njoftimet me e-mail, të cilat parashikohen edhe në Ligjin për Procedurat e Përgjithshme Administrative (LPPA) si pjesë e parimit të efikasitetit të procedurës. Mosrespektimi i këtij parimi çon në **dorëzimin e vonuar të dokumenteve**, për shkak të të cilit i hiqet e drejta për ndihmë.

5. REKOMANDIME PËR PËRMIRËSIMIN E QASJES NË DREJTËSI PËR QYTETARËT PARA GJYKATËS ADMINISTRATIVE TË RMV-së

- Forcimi i personelit dhe kapaciteteve profesionale të organeve administrative nëpërmjet punësimit të juristëve të kualifikuar në organet administrative ose nëpërmjet trajnimit të stafit ekzistues për përgatitjen e akteve administrative ligjërisht korrekte dhe cilësore;
- Përmirësimi i transparencës dhe përditësimi i të dhënave duke përditësuar rregullisht faqen e internetit të Gjykatës Administrative;
- Respektimi i vazhdueshëm i LPP dhe zbatimi i vendimmarrjes së meritore në mosmarrëveshje, si rregull, ndërsa kthimi në rivendim duhet të jetë përjashtim;
- Zbatimi i dispozitave të LPP në lidhje me vendosjen e gjobave ndaj organeve administrative që nuk respektojnë udhëzimet e gjykatës ose nuk paraqesin dokumente dhe në këtë mënyrë shkaktojnë përsëritjen ose zvarritjen e çështjeve;
- Forcimi i parimit të kontradiktës dhe proporcionalitetit, duke i detyruar autoritetet e paditura të marrin pjesë në seancat publike dhe të marrin pjesë aktive me argumente dhe shpjegime;
- Organet administrative duhet të ofrojnë ndihmë aktive juridike, duke u dhënë palëve udhëzime të qarta për dokumentacionin e nevojshëm dhe kushtet për ushtrimin e të drejtave dhe informimin e qytetarëve për Ligjin për ndihmën juridike falas dhe mënyrat e përdorimit të tij;
- Shqyrtimi i mundësisë së futjes së një sistemi administrativ në një nivel për kategori të veçanta çështjesh, i cili do të shkurtojë kohën e pritjes dhe do të sigurojë zgjidhje efikase ose thjeshtim të procedurave dhe ulje të barrierave administrative për palët, të shkaktuara nga mosfunksionimi i autoriteteve dytësore;
- Rritja e transparencës në procesin e punës së organeve administrative, veçanërisht të organeve të shkallës së parë, me qëllim parandalimin e praktikave korruptive.

